

Om vetenskap och journalistik

Krönika

Att vetenskapen och journalistiken inte alltid befinner sig i ett problemfritt förhållande till varandra är knappast en nyhet, vare sig för forskare eller journalister. Flera är de forskare jag hört som klagat över att journalistiken ger människor missvisande bilder av presenterade forskarresultat, till exempel genom att hypoteser och ännu osäker kunskap framställs som "bevis" på det ena eller det andra. Flera är också de journalister jag hört som klagat över forskares oförmåga att uttrycka sig klart och ta tydlig ställning. Det som inom vetenskapen är en självklarhet – att resultatens giltighet ofta är beroende av en lång rad specifika faktorer – uppfattar journalister ofta som ett hinder i deras arbete att på ett begränsat utrymme och med snäva tidsramar presentera en nyhet på ett sätt som kan fånga människors begränsade uppmärksamhet. Ändå finns det faktiskt ganska mycket som förenar journalistiken och vetenskapen, åtminstone idémässigt. Det visar sig bland annat när man läser "Elements of journalism" av de före detta journalisterna Bill Kovach och Tom Rosenstiel. Den boken är en sammanfattning av ett flerårigt projekt vars syfte har varit att fånga journalistikens grundläggande element.

Enligt författarna – vars svar bygger på ett stort antal intervjuer och seminarier med journalister och forskare – är journalistikens yttersta syfte att tillhandahålla människor sådan information som de behöver för att kunna vara fria och självstyrande. För att kunna göra det bygger journalistiken som idé på nio element, här fritt översatta:

1. Journalistikens första skyldighet är till sanningen.
2. Journalistikens främsta lojalitet är hos medborgarna.
3. Journalistikens essens är en verifikationens disciplin.
4. Journalistikens utövare måste bibehålla ett oberoende från dem journalistiken handlar om.
5. Journalistiken måste fungera som en oberoende granskare av makt.
6. Journalistiken måste tillhandahålla ett forum för offentlig kritik och offentliga kompromisser.
7. Journalistiken måste sträva efter att göra det viktiga intressant och relevant.
8. Journalistiken måste göra nyheterna begripliga och proportionerliga.
9. Journalistikens utövare måste tillåtas att utöva sitt personliga samvete.

På flera av de här punkterna skulle man kunna byta ut ordet journalistik mot vetenskap. Också vetenskapens första skyldighet bör vara till sanningen – åtminstone för oss som inte har fastnat i allt för extrema postmodernistiska eller socialkonstruktivistiska tankebanor.

Precis som journalistikens främsta lojalitet bör ligga hos medborgarna snarare än till exempelvis annonsörer eller egenintresset, bör vetenskapens lojalitet ligga hos medborgarna och allmänintresset. Och även om jag själv och många andra i Poppers anda skulle hävda att falsifikationism är att föredra framför verifikationism, är innebörden av journalistikens tredje element gemensam för journalistik och vetenskap. Vad det handlar om är nämligen att ständigt försöka sortera fakta från påståenden, att alltid vara källkritisk och att aldrig acceptera påståenden utan att först ha försökt kontrollera deras riktighet.

På de övriga punkterna är skillnaderna mellan journalistik och vetenskap måhända större, men också inom vetenskapen är det önskvärt att visa varför det viktiga är intressant och relevant, och att göra forskningsresultaten begripliga och ge dem dess rätta proportioner. Också inom vetenskapen är det av största vikt att alltid bevara integriteten gentemot dem man forskar om eller får anslag från.

De problem som följer av relationerna mellan journalistiken och vetenskapen handlar sålunda inte så mycket om att de idémässigt är helt åtskilda verksamheter. Vad det handlar om är snarare att de villkor som journalistiken respektive vetenskapen verkar på skiljer sig åt.

En viktig skillnad handlar om tidspressen som är mycket större inom journalistiken än inom vetenskapen. En annan viktig skillnad handlar om journalistikens dagliga behov av att tränga igenom det informationsöverskott som råder på ett sätt som fångar läsarnas, lyssnarnas och tittarnas uppmärksamhet. För att lyckas med detta använder sig journalistiken av tekniker som tillspetsning, förenkling, personifiering med mera.

När så sker är risken stor att journalistikens bilder av verkligheten avviker från den verklighet journalistiken berättar om, vilket är ett problem både i allmänhet och i den journalistik som handlar om vetenskapen.

För att lösa det problemet räcker det dock inte att forskare och journalister klagar på varandra och varandras beteenden. Vad som krävs är snarare att journalister och forskare lär sig förstå varandras villkor och tillvägagångssätt.

Först då kan en relation byggas upp som gynnar båda parter och ytterst medborgarna och deras behov av information.

Jesper Strömbäck

Fil dr i journalistik, verksam vid Demokratiinstitutet och Mithögskolan